

vreemde hiërarchie over onze kerken werd ingesteld, en de aloude kerk der Reformatie haar kansels ontsloot voor mannen, die op de meest dierste wijze Gods Woord verdraden en zijn Sacrament ontheiligden, leert de jammerlijke geschiedenis dezer eeuw, en heugt ons nog levendig uit de jongste kerkelijke troebelen. Dit nu was het gevolg van het schipperen waartoe men zich reeds in de zeventiende eeuw verleiden liet. Schijnbaar waren de Staatschen geslagen en zegevierden de Calvinisten, maar door het onzalige idee van de ééne Volkskerk boetten de Calvinisten almeer hun eere, hun invloed en de zuiverheid van hun positie in.

Dankbaar mag daarom het feit geconstateerd, dat de Gereformeerde kerken thans, aan deze bekoring en verleiding ontkomen, metterdaad tot deger zelfstandigheid en betere Christelijke vrijheid geraakt zijn; indien ze nu maar toezien, dat ze niet nogmaals, langs een heel ander pad, allengs in denzelfden, of nog ergeren knechtelijken staat verzeiken. Er is namelijk een theorie; de theorie van het *collegiale* kerkrecht; die iets zeer verleidelijks heeft; die de geesten mektrekt; en waarvan het noodlottige en schadelijke door veel goede Calvinisten nog altoos niet wordt ingezien. Deze theorie bestaat namelijk hierin, dat de *Stentel* onder het *Zwaard* ga schuilen, en aan het *Zwaard* zijn recht tot actie ontleene. De macht van het *Zwaard* namelijk heeft er niets op tegen, dat er in den Staat allerlei vereenigingen of colleges gevormd worden, en laat deze colleges geheel vrij om te leven naar eigen wetten; mits dat ééne maar vaststa, dat ze het recht om aldus op te treden ontleenen aan het *Zwaard*, of wil men aan de Overheid. Dit nu lacht velen toe, en deze broederen zien er dan niet het minste kwaad of gevaar in, om hun kerk op die wijs in het collegiaal gaeel der Vereeniging te laten loopen, en voorts naar eigen goedvinden te leven. Hiermee echter is de hoogheid van den Christus aangerand, en de *Stentel* onder het *Zwaard* gesteld; wat nooit mag, en waartegen onze vaderen zich tot het uiterste toeverzet hebben. De kerk van Christus bestaat, waar ze bestaat, krachtens de eeuwige verkiezing, en is in het leven geroepen door de roeping des Zoons in het Woord. Christus als onze gezalfde Koning sticht overal, waar een kerk gesticht wordt, een kolonie, als we ons zoo mogen uitdrukken, van het Koninkrijk der hemelen; en hij doet dit *jure suo*, d. w. z. uit eigen machts bevoegdheid. Nergens nu heeft God aan de Overheid de macht toegekend, om heerschappij te oefenen over den Middelaar, of ook om te beslissen, wat Christus al dan niet in haar staten en landen doen mag. De Christus is daarin absoluut vrij. Het gezag der Overheid staat in geen enkel opzicht boven het gezag van den Christus; veelmeer staat het gezag van den Christus boven haar gezag en autoriteit; in zooverre hem gegeven is *alle* macht in hemel en op aarde. Wil dus de Christus in eenig land zijn kerk stichten en planten, dan behoeft hij hiertoe niet het verlof van de Overheid. Eer omgekeerd verschijnt hij dan met zijn stichting in zulk land uit eigen machtsbevoegdheid en is de Overheid geroepen, hem daarin te eeren. En al is het nu volkomen waar, dat de Overheid in den regel begint met dit niet te doen; maar veelmeer aanvankelijk de stichting van Christus' kerk pogt te belemmeren; ja, al geven we toe, dat de Overheid bijna in alle, zelfs in Christelijke landen, zich aanstelt, als stond haar gezag *hooger*, en als moest dus de kerk van haar verlof vragen, om op te treden; nooit mag dit de kerk zelf verleiden, om de eere van Christus prijs te geven, of zich als kerk voor de Overheid te vernederen. Schikken in een noodzakelijken en onvernijdelijken toestand mag en moet ze zich, maar een kerk, die metterdaad het hoog en fier bewustzijn heeft, van Christuswege ingesteld te zijn, zal zelve nooit één vinger uitsteken, om de hoogheid van den Staat te eeren, als stond die *boven* de hoogheid van haar Koning in de hemelen.

De kerk moet daarom blijven aandringen op haar erkenning in publieken rechte, en mag met het *private* vereenigingsrecht geen genoegen nemen. Een vereeniging wordt uit het contract tusschen eenige personen geboren, en de kerk van Christus is de stichting van zijn majesteit. Publiek recht der kerken wil dus zeggen, dat de Overheid erkennen zal dat Christus ewiggeod en in nog hooger zin met goddelijke majesteit bekleed is, dan zij zelve, en dat zij diensvolgens in zijn kerk een schepping zal zien, die niet in het leven treedt kraachtens een wet die de Overheid uitvaardigt, maar door een daad van Christus' koninklijke macht. Met het oude begrip van Staatskerk of Volkskerk heeft dit dus niets gemeen. Het publiek recht der kerk bestaat, ook al wordt er geen cent traktement uitbetaald, en komt tot gelding, niet doordien de Overheid zich met de kerkelijke aangelegenheden bemoeit, maar hierdoor dat de Overheid de kerken als iure suo bestaande eere en in alle zaken, die de *Stentel* maken, te rade ga met haar advies.

Stentel en *Zwaard* blijft dus de principieel tegenstelling, die geen oogenblik mag losgelaten. Als burger in de burgermaatschappij is elk kind van God en elk belijder gehoorzaamheid aan zijn aardse Overheid verschuldigd, niet omdat hij anders gestraft wordt, maar om *Gods wil*; en al het gemor tegen het betalen van cijns en tol en belasting is, zoodra het rechte perk van beklag overschreden wordt, in den grond der zaak opstand tegen God. Maar naast deze levensfeer, waarin de macht van het *zwaard* heerscht, staat een geheel andere levensfeer, die haar symbool in den *Stentel* vindt; en zulks wel in een *Stentel*, die toegang verleent, niet tot aardse glorie,

tot geldmacht of zingenot, maar die uitsluitend strekt om de poorte van het Koninkrijk der hemelen te openen en te sluiten. De hanteering nu van desen *Stentel* eischt een geheel andere huishouding en inrichting dan de hanteering van het *Zwaard*. Een kerk die wel predikt en wel Sacramenten bedient en armen geld uitdeelt; maar vergeet dat *deze Stentel* haar is toebetroefd, werpt de eere van haar Koning en haar eigen eere tevens, even bealst weg, als de Overheid, die het *zwaard* in de scheede laat verroesten.

KUYPER.

„Het manna dat verborgen is.”

Die ooren heeft, die hoort, wat de Geest tot de gemeenten zegt. Die overwint, is al hem geven te eten van het manna, dat verborgen is.
Openb. 2:17.

Het heilig Avondmaal is niet uit de wereld, maar verplaatst u, terwijl ge nog op aarde zijt, reeds nu in het *ewige* leven. Dat Avondmaal en die wereld *strijden* niet elkander; en het einde van dien strijd kan slechts één van deze twee wezen; of dat het aan die wereld gelukt, om dat Avondmaal in onbruik en vergetelheid te brengen; of wel dat eens die wereld ondergaat, om vernieuwd te worden, en dat u Avondmaal blijft.

De wereld leeft uit een geheel ander leven, dan wat gemaakt en genoten wordt aan Jezus' heiligen Disch. Voor het vleesch is aan dien Disch niets begerlijks. Uw zelfucht, uw eersucht, de begerlijksheid van uw hart heeft er niets in te brengen. Letterlijk alle maatstaf der wereld valt hier weg.

Alle leven aan dien Disch is leven uit genade, en het armste weeuwe, dat rijk in genade aan het Avondmaal mag aanzitten, benijdt er geen oogenblik den man met den gouden ring; maar de man met den ring, zoo hij dorst naar heil, benijdt er dat arme vrouwe. Daarom valt dan ook alle wereldsch onderscheid tusschen mensch en mensch hier weg. Hier geldt maar één adel: de adel der wedergeboorte. Hier schittert slechts één rijkdom: de overvloeiende liefde Gods die in uwe harten is nagestort. En er heerscht slechts ééne kracht: de kracht des geloofs.

Zoo is dan het heilig Avondmaal uit een andere wereld. In het Paradijs zou het hebben thuis gehoord onder de schaduw van den Boom des levens; maar het strijdt met een wereld, die doornen en distelen draagt om den vloek. En zoo er iets is, waarvan ge u in het leven der zaligheid een voorstelling zoudt kunnen vormen, ja, dan is het dit, dat ge in die hemelsche heerlijkheid met Immanuel en met Gods uitverkorenen zoudt aanzitten aan het Avondmaal des Levens.

Het is of uwe Heiland door dat Avondmaal de wereld heeft willen veroordeelen. In dat Avondmaal aan de wereld een profetie van hooger gelukstaat heeft willen bieden. En met dat Avondmaal ons een maatstaf in de hand heeft willen geven van wat het in zijn eeuwige Koninkrijk eens zijn zou.

Zoodikwijls ge ten heiligen Avondmaal opgingt, was het of ge, als pelgrim naar de eeuwigheid, weer genaderd waart tot aan de poorte van het nieuw Jeruzalem, en zonder er te mogen ingaan, toch reeds iets van die hemelsche schoonheid, waarmee de stad des grooten Konings overdropen is, hadt ontwaard.

Het sterven zou aan den Avondmaalsdisch u een minder plotselinge, minder groote overgang zijn geweest, dan zoo ge straks sterft in het midden der wereld.

Kwam uw Heiland nog bij uw levenstijd op de wolken weer, nergens liever dan aan het heilig Avondmaal zoudt ge hem inwachten. En is het brood gebroken en de wijn vergoten, en is na de vluchtige genieting straks het oogenblik weer daar, dat ge van dien Disch moet opstaan; en het huis des gebeds verlaat; en u weer sterker terugkeert; zoo is het u te moede, of ge weer verder van Jezus afdaalt, en u weer sterker omwoeld en omstrengeld voelt door de banden dezer wereld.

Daarom is die heilige Disch dan ook niet alleen het zinbeeld van uw *Geloof*, en de verzinnebeelding van uw *Liefde*, maar ook de voorbeelding van wat u als *erfenis* is weggelegd in uwe Christelijke *Hoop*.

Hierin toch immers is de *Hoop* van Gods kind onderscheiden van de *hoop*, waar ook het kind der wereld zich mee vleit, dat hem de vervulling zijner *Hoop* gewaarborgd is, en dat daarom *zijn* *hoop* niet dood is, maar door den apostel als een *levende*, overwerkelijke *hoop* genoemd wordt.

Eens Christens *hoop* ligt in het beeld van de *erfenis* getekend; waarvan de erfenisnaam *zeker* *wet*, dat ze hem eens toekomt; terwijl de *hoop* van het kind der wereld gelijk is aan het lot uit de loterij, waar hij zich telkens met koortsachtig begeeren naar uitstrekt, en dat toch nimmer komt.

De *hoop* van een kind van God is niet gegrond in zijn begeeren noch in den wensch van zijn hart, maar in de zekerheid der belofte, in de wetenschap dat wat hij afbidt, er reeds is; en in de zekere overtuiging, dat zijn recht er op hem door niemand kan ontnemen.

Just zo als de wettige erfenisnaam er aan toe is; zoo staat ook de Christen in zijn *hoop* op de eeuwige heerlijkheid.

Ook de wettige erfenisnaam *heeft* nog niets. Hij kan nog niets zijn *éigendom* noemen. Het kan zelfs wezen dat hij nog doodarm voorttocht. Maar eens, dit weet hij zeker, komt de rijke, heerlijke erfenis hem toe; en nu reeds leeft hij in het blij voornemen, van wat dan zijn erfenis zal wezen.

En reeds er dan nog twijfel, of dat Testament wel echt en daarin toegezegde erfenis wel werkelijk zou zijn, dan beziet en betast hij de *segels* nog eens die er aan hangen, en door het aanschouwen en betasten van die *segels* wijkt dan de laatste aarzeling uit zijn hart.

En zoo nu ook is het bij Gods kind als hij denkt aan die *levende* *hoop*.

Ook hem bekruipd dan soms de twijfel, of die erfenis in den hemel wel bestaat, en, zoo ze

bestaat, of ze hem wel toekomt. En dan grijpt ook hij naar het Nieuwe Testament en het bloed des Levens. En als dan het lezen in dat Testament nog niet elken twijfel bant, dan grijpt ook hij naar de Bondsregelen waarmee dat Nieuwe Testament bezegeld is. En zo, onder het breken van het brood en bij het vergieten van den wijn, vergaat zijn laatste twijfel. Zijne *hoop* staat weer vast.

Dit nu is een vrucht van het *Verborgene manna*.

Want natuurlijk, als ge aan den heiligen Disch zijt neergezeten, is er in dien Disch op zichzelf niets bijzonders.

Dat brood is brood uit meel gebakken in dienzelfden oven, waartuit ge uw dagelijkse bete ontvingt; en die wijn is druivenas geperst uit diezelfde vrucht des wijnstoks, die straks u aan uw feestmaal verkrijkt.

Ook is die disch zelf een gewone tafel, zelfs van veel ruwer hout dan de tafel in uw woning.

En die er aanzitten zijn dezelfde broeders en zusters, die ge straks in het midden der wereld ontmoet in uw nering en bedrijf.

Zonder meer zou die Disch dus noch een zegel noch een zinbeeld wezen, en wat u Avondmaal tot Avondmaal maakt, is niet wat ge voor oogen ziet, of met het oor opvangt, maar bestaat in de innerlijke sterkte met genade, die ge ontvangt in den inwendigen mensch.

Van deze innerlijke voeding nu was het manna in de woestijn de symbolische profetie.

In die woestijn had Israël akker noch molen noch baktrog, en toch werd Israël op wonderlijke wijze door een gave uit den hemel gevoed. Het brood uit den akker ontbrak, maar een beter en ander brood daalde uit den hemel neder.

Nog wel niet het *levende* Brood, want ook het manna werd met de tanden vernalen; maar van dat *levende* Brood toch de voorbeelding.

Totdat de volheid der tijden inging, en hij tot onskwam, die zeggen kon: Ik ben dat levende Brood, dat uit den hemel is neergedaald. Wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, zal niet sterven in der eeuwigheid.

En nu voer hij wel ten hemel op, maar juist om uit dien hemel zijn *verborgen manna* tot ons te laten neerdalen, en ons inwendig te voeden en te sterken in onze ziel.

Een manna dat ge niet ziet; dat geen oog waarneemt; dat alleen voor het geloof leeft; maar dat door het geloof dan ook volop wordt genoten.

Dat *Verborgene manna* nu is als het „Brood der machten”, waarvan de Schrift getuigt, of wilt ge als de vrucht van den Boom des levens, die in het Paradijs Gods staat.

Het is een brood, waardoor niet het tijdelijk leven wordt onderhouden, om straks toch weer in te zinken en te bezwijken; maar een brood, dat het *ewige* *leven* in u voedt, en dat nimmer zal verderven.

Immers ook het *ewige* leven bestaat niet door en uit zich zelf, maar ontstaat en bestaat alleen door Gods almogende kracht; en ook dan als ge in de gewesten der gelukzaligheid eens van alle vreeze des doods onthouden zult zijn, zal toch ook dat *ewige* leven, dat ge daar geniet, zijn en blijven een *creatuurlijk* leven, en altoos alleen bestaan kunnen doordien God Almachtig het ondersteunt, voedt en in stand houdt.

En die kracht nu, waardoor God de Heere het leven zijner engelen in stand houdt, en in stand houdt het eeuwige leven van zijn uitverkorenen, dat is het Brood der machten, dat is het *Verborgene manna*, dat is de vrucht die aan den Boom des levens groeit.

Nu ontvangen Gods kinderen den volten rijkdom van dat *Verborgene manna* eerst hierna-maals, als de strijd volstreken is en de heerlijkheid ingaat en de kroon des levens komt.

Maar enkele kerkelijken van dat *Verborgene manna* worden hun toch ook hier reeds door Gods liefde gerekend.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

KUYPER.

De kiem des eeuwigen levens dragen ze, als vrucht van wedergeboorte reeds in zich, en ook die kiem moet gevoed en onderhouden, zoo zij niet sterven zal.

En daarom strekt de hemelsche Landman in Goddelijk ontfermen de hand zijner genade naar die zwakke kimpjes uit, en sterkt ze en voedt ze en bewaart ze voor bezwijken.

Krachten des eeuwigen Koninkrijks voert Hij aan zijn kinderen toe.

In die krachten schuilt het *Verborgene manna*. En dat manna deelt Hij nergens milder, nergens met voller hand uit, dan aan zijn heilig Nachmaal.

In het tweede geval betaalt men aan zijn gewonen boekhandelaar.

6°. De deelen worden vrachtfrij toegesonden omstreeks den 1sten Augustus van elk jaar, zoolang de uitgave loopt, en *alleen* na ontvangst van het geheele bedrag voor het te zenden deel. Wie bij zijn gewonen boekhandelaar inteekeent, ontvangt het werk ook door diens tusschenkomst.

7°. Wie zijn abonnement op de *Herant* opzegt gedurende de uitgave van het werk, verliest het recht om de volgende deelen te ontvangen.

8°. *Nieuwe* abonneenten op de *Herant* kunnen tot op een later te bepalen tijdstip van dezelfde voorwaarden gebruik maken, mits ze *duidelijk* hetgeen reeds van het werk verschenen is, bijbetalen. *In geen geval* kan men *latere* deelen aankopen à f 3.— per deel, zonder de vorige te nemen.

9°. Alleen bij genoegzame deelneming gaat deze aanbieding door.

De gelegenheid tot inteekening wordt vanaf heden opengesteld.

Een bijlet daarvoor vindt men op de volgende bladzijde in den boek.

De Administrateur

J. A. WORMSER.

Amsterdam, Juni 1891.

Amsterdam, 26 Juni 1891.

De politieke stembus, die achter ons ligt, heeft ook een geestelijke beteekenis, die later onderwerp zal moeten vormen van breeder onderzoeking.

Deze geestelijke beteekenis ligt hierin, dat in onderscheidene streken onzes lands, mannen die als „orthodoxe predikers” bekend staan, qualificatie en brevetten van *Christelijke geloof* hebben uitgereikt aan medeburgers, die zich nooit voor orthodox uitgaven, noch er in hun omgeving voor bekend stonden.

Zo is o. a. een liberaal candidaat in Bodegraven door de heeren Dr. Margadant en Wildeboer aan de geloovigen aanbevolen als een *Christen*.

Zelfs is men nog verder gegaan, en heeft in districten, waar van liberale zijde een candidaat stond, die zelfs niet gelijke deze candidaat Groningch was, den kiezers aangeraden, hem te steunen als „vroom, vreed en vrij.”

En eindelijk hebben orthodoxe predikanten op allerlei manier de kiezers opgezweept om voor de *kerk* te strijden, ook al leed er Gods heilige *Waarheid* onder.

Nu mag niet aangenomen, dat deze predikanten hierbij willens en wetens tegen hun conscientie zijn ingegaan.

Aangenomen moet derhalve, dat hun eigen standpunt, hun eigen overtuiging aangaande den Christus, hun eigen inzicht in het wezen der *Waarheid*, en de waarde door hen zelve aan het kerkelijk instituut boven de *Waarheid Gods* toegekend, af mag en moet gemeten worden, naar hun aanbeveling van deze candidaten.

Hun politieke bemoeiing laat alzoo op hun *orthodoxie* een zeer zonderling licht vallen, en het zal zaak zijn, het karakter dezer zonderlinge orthodoxie straks nader te toetsen.

Het Studiefonds voor het Zettensche Gymnasium ligt, naar men ons mededeelt, op ernstige wijze onder den druk der gebeurtenissen, die plaats grepen.

Zijn we wel ingelicht, dan heeft reeds twee vijfde der contribuanten verdere hulp geweigerd.

Dit nu kan o. i. niet.

Men bedenke toch wel, dat van deze gelden thans reeds een twintigtal jongelingen in de onderscheidene klassen studeerden. En gaat het nu aan, om plotseling tot zulke jonge mannen te zeggen: Er is geen geld meer! Gij kunt huiswaarts keeren?

Dit ware niet billijk, niet redelijk, niet naar den eisch der liefde. Neen, deze jongelingen mogen niet het slachtoffer worden van de droeve woorden, die hun Directeur in zijn *Petahja*, meer uit zijn luim, dan uit zijn hart, op het papier liet glijden.

Had men nog geregeld? Neem geen nieuwe bursalen aan, het ware nog iets geweest; maar in elk geval moeten de eens aangenomen bursalen gesteund tot ze klaar zijn.

Dienst des Woords (20).

Zoo moet dan de Dienaar des Woords de kennis van zijn gemeente, niet in het burgerlijken, maar in kerkelijken en geestelijken zin, vooreerst uit de *Heilige Schrift* putten; ten tweede uit de *historie der kerk*; ten derde uit *kerkelijken* en *geestelijken omgang*; maar nu ook ten vierde uit eigen *geestelijke ervaring*.

Op dit laatste moet volle nadruk gelegd. Niet, dit versta men wel, als maakten we de *geldigheid* van den Dienst des Woords en de *geldigheid* van den Dienst der Sacramenten afhankelijk van den geestelijken staat, de gemoedelijke stemming of den genadetoestand van den leeraar.

Dit kan en mag niet, en alle sekten die dit gedreven hebben, zijn wel met den Geest begonnen, maar geëindigd met het vleesch.

Dit kan en mag niet: 1°. omdat de aanwijzing van den persoon voor het ambt van leeraar door *feilbare* menschen geschiedt, die geen hartekenners zijn, en alzoo de roepende kerkeraad buiten machte is, om ooit met zekerheid uit te maken, of de persoon op wien hij het oog vestigt, zich reeds bekeerd heeft of niet. Hij mag zeker nooit iemand roepen, dien hij voor onbekeerd houdt; maar zijn oordeel hier-

over is zoo wankelbaar, dat kerkeraaden soms iemand riepen, denkende dat hij onbekeerd was, die toch later bleek bekeerd te zijn; en omgekeerd vaak leeraars riepen van wie ze hooge geestelijke verwachtingen hadden, en die zoo dood bleken als een stuk marmer.

Dit kan en mag 2°. niet, omdat elk ouder, eer hij ten Doop ging, en elk lid, eer hij ten Avondmaal ging dan bij zich zelve zou moeten uitmaken, niet alleen of de Dienaar zich wel bekeerd had, maar ook of hij sinds niet weer was ontvallen aan zijn geloof; ja zelfs of hij op dat eigen oogenblik wel onder genadewerking stond.

En mag en kan 3°. niet, omdat God de Heere de gaven zijner genade door Woord en Sacrament niet in de macht van den Dienaar heeft gesteld, noch gebonden aan zijn persoonlijke en oogenblikkelijke gemoedstemming, maar uitsluitend aan de werking van zijn Heiligen Geest op het hart. Woord en Sacrament zijn instrumenten, en instrumenteel werkt de Dienaar, maar alle inwerking op het hart der uitverkorenen komt van den Heiligen Geest.

Hieromtrent besta dus geen misverstand. Natuurlijk mag de kerkeraad niemand in eenig ambt beoopen, dan in de onderstelling dat hij wedergeboren is en zich uit kracht van wedergeboorte bekeerd heeft; maar God de Heere is zijnerzijds niet aan de bekeeringsdaad van den Dienaar gebonden. Hij blijft vrijmachtig, en heeft vele malen wonderen van genade gewrocht door het instrumenteel gebruik van Dienaren, die van achter bleken verre van Hem te staan.

Maar wat e Huet met ge op de vragen over zijn kerk juist in de Bestuur der N bij tientallen j aan de belijde van die belijde 1816 protestee Nu wordt d Het feit gecon daal Bestuur j een prediker trouwbare, ge Christus afleid was toegedaan Toch schijn schreiden cont geen schreiden Doch wat e met geen enki hij beging, d des Woords, d tegen den Chri Dit nu verw Immers, het Huet moet zel hoe het kwaad is, dat hij al die heeft aangerich en leeraar.

Het verhaal kwam, moge a een kind van C naar het sentin De conscient En wat de juist in zijn an

Van de Bijbe keesche Boekdi zorgd wordt, v vering. Hiermee is b geregelde uitga De revisie i meer dan de 8ste aflevering nagezien. Van beide eerste bl Ook in de doorgaan.

Ook de plat haven. De afdi terend gelukt. En wat de vering nog ver de eerste kaart, keurig en met geteekend, en d kerij te Gronit afgedrukt is.

Zoo erlangt a klassiek, afgew als waarin dusv loopende uitgav

De afscheidre hij naar Hilver gehouden, zag. Hilversum het li Deze afscheid kenis aan het voorrecht had, van onder de leiden, en sinds ning met haar d Dit verbloemt zegt er van:

Ook is het mij kelanden onder U spani, om ze tot bij de wereld kun toch voor den Na vrijmoedig uit te zelfopoffering. O, ware er aan en de waarheid! Heeren groeopen i zoudt eens zien, uit hun schuilhoel maar nu er, gelij matie onzer Kerk nu nog, gelijk in in een anderen gepaard gaan, ont als er gekozen mo Gods en de eere vaak al gevallen,

over is zoo wankelbaar, dat kerkeraaden soms iemand riepen, denkende dat hij onbekeerd was, die toch later bleek bekeerd te zijn; en omgekeerd vaak leeraars riepen van wie ze hooge geestelijke verwachtingen hadden, en die zoo dood bleken als een stuk marmer.

Dit kan en mag 2°. niet, omdat elk ouder, eer hij ten Doop ging, en elk lid, eer hij ten Avondmaal ging dan bij zich zelve zou moeten uitmaken, niet alleen of de Dienaar zich wel bekeerd had, maar ook of hij sinds niet weer was ontvallen aan zijn geloof; ja zelfs of hij op dat eigen oogenblik wel onder genadewerking stond.

En mag en kan 3°. niet, omdat God de Heere de gaven zijner genade door Woord en Sacrament niet in de macht van den Dienaar heeft gesteld, noch gebonden aan zijn persoonlijke en oogenblikkelijke gemoedstemming, maar uitsluitend aan de werking van zijn Heiligen Geest op het hart. Woord en Sacrament zijn instrumenten, en instrumenteel werkt de Dienaar, maar alle inwerking op het hart der uitverkorenen komt van den Heiligen Geest.

Hieromtrent besta dus geen misverstand. Natuurlijk mag de kerkeraad niemand in eenig ambt beoopen, dan in de onderstelling dat hij wedergeboren is en zich uit kracht van wedergeboorte bekeerd heeft; maar God de Heere is zijnerzijds niet aan de bekeeringsdaad van den Dienaar gebonden. Hij blijft vrijmachtig, en heeft vele malen wonderen van genade gewrocht door het instrumenteel gebruik van Dienaren, die van achter bleken verre van Hem te staan.

Maar wat e Huet met ge op de vragen over zijn kerk juist in de Bestuur der N bij tientallen j aan de belijde van die belijde 1816 protestee Nu wordt d Het feit gecon daal Bestuur j een prediker trouwbare, ge Christus afleid was toegedaan Toch schijn schreiden cont geen schreiden Doch wat e met geen enki hij beging, d des Woords, d tegen den Chri Dit nu verw Immers, het Huet moet zel hoe het kwaad is, dat hij al die heeft aangerich en leeraar.

Het verhaal kwam, moge a een kind van C naar het sentin De conscient En wat de juist in zijn an

Van de Bijbe keesche Boekdi zorgd wordt, v vering. Hiermee is b geregelde uitga De revisie i meer dan de 8ste aflevering nagezien. Van beide eerste bl Ook in de doorgaan.

Ook de plat haven. De afdi terend gelukt. En wat de vering nog ver de eerste kaart, keurig en met geteekend, en d kerij te Gron